

Shestakova, O. A. "Metodychni aspekty otsiniuvannya ekSPORTNOHO POTENTIALU pidpriyemstva" [Methodical aspects of assessment of the export potential of the company]. *Visnyk NTU "KhpI"*, no. 7 (981)–С (2013): 173-181.

Sidenko, V. R. "Evropeyskaya integratsiya i ekonomicheskoe razvitiye" [European integration and economic development]. In *Globalizatsiya – yevropeyskaya integratsiya – ekonomicheskoye razvitiye: ukrainskaya model*. Kyiv: Feniks, 2011.

Transformatsiya mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn v epokhu hlobalizatsii [The transformation of international economic relations in the era of globalization]. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina, 2015.

Volkodavova, E. V. *Eksportnyy potentsial promyshlennykh predpriyatiy: teoriya, metodologiya, praktika* [The export potential of industrial enterprises: the theory, methodology, practice]. Samara: Izd-vo Samarskogo gos. ekon. universiteta, 2007.

УДК 339.92

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА США

© 2016 ЗАРИЦЬКА Н. С.

УДК 339.92

Зарицька Н. С. Диверсифікація науково-технічного співробітництва України та США

Українсько-американське співробітництво в інноваційно-технологічній сфері є важливою складовою двосторонніх відносин, з огляду на колосальний інноваційний потенціал США, безсумнівне їх лідерство у глобальному технологічному прогресі, а також критичну необхідність опанування Україною інноваційно-технологічною моделлю економічного розвитку. Превалюючими на сьогодні формами такого співробітництва є: міждержавні обміни науковими кадрами; співпраця у рамках Україна – НАТО; участь українських винахідників, установ та організацій у виставках і ярмарках високотехнологічної продукції і технологій у США та ін. Натомість далеко не вичерпаним залишається потенціал міждержавної співпраці у сфері передачі американських технологічних інновацій, конструкторських і проектних розробок, а також патентування вітчизняних інновацій в Американському бюро з патентів і торговельних марок, що суттєво звужує географічну структуру їх реалізації, обмежує можливості інтернаціоналізації патентної системи України та комерціалізації українських інноваційних розробок на ринку США, а також спричиняє високі ризики вітчизняних підприємницьких структур при їх виході з технологічними інноваціями на американський ринок та втрату національного інтелектуального ресурсу через відсутність патентної чистоти вітчизняних інноваційних розробок.

Ключові слова: науково-технічне співробітництво, інновації, інтернаціоналізація, техноглобалізм, глобальна конкурентоспроможність.

Рис.: 2. Бібл.: 19.

Зарицька Наталія Сергіївна – аспірантка, асистент кафедри міжнародного обліку та аудиту? Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03680, Україна)

E-mail: kirikma@ukr.net

УДК 339.92

Зарицька Н. С. Диверсифікація науково-технічного співробітництва України та США

Українсько-американське співробітництво в інноваційно-технологічній сфері являється важливою складовою двосторонніх відносин, з огляду на колосальний інноваційний потенціал США, неоспорне їх лідерство у глобальному технологічному процесі, а також критичну необхідність освоєння Україною інноваційно-технологічної моделі економічного розвитку. Превалюючими на сьогодні формами такого співробітництва являються: міждержавний обмін науковими кадрами; співробітництво в рамках Україна – НАТО; участь українських винахідників, установ та організацій у виставках і ярмарках високотехнологічної продукції і технологій у США та др. В той же час далеко не вичерпаним залишається потенціал міждержавної співпраці у сфері передачі американських технологічних інновацій, конструкторських і проектних розробок, а також патентування вітчизняних інновацій в Американському бюро з патентів і торговельних марок, що суттєво звужує географічну структуру їх реалізації, обмежує можливості інтернаціоналізації патентної системи України та комерціалізації українських інноваційних розробок на ринку США, а також створює високі ризики для вітчизняних підприємницьких структур при їх виході з технологічними інноваціями на американський ринок та втрату національного інтелектуального ресурсу через відсутність патентної чистоти вітчизняних інноваційних розробок.

Ключевые слова: научно-техническое сотрудничество, инновации, интернационализация, техноглобализм, глобальная конкурентоспособность.

Рис.: 2. Библ.: 19.

Зарицька Наталія Сергіївна – аспірантка, асистент кафедри міжнародного обліку та аудиту, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03680, Україна)
E-mail: kirikma@ukr.net

UDC 339.92

Zarytska N. S. Diversification of Scientific-Technical Cooperation between Ukraine and the USA

Ukrainian-American cooperation in the innovation-technological sphere is an important component of bilateral relations, considering the enormous innovative potential of the USA, the unquestionable leadership of the latter State in the global technological process, as well as the pivotal need to assimilate an innovation-technological model of economic development on the part of Ukraine. Prevalent forms of such cooperation as for today are: interstate exchange of researchers; cooperation within the framework of the Ukraine-NATO; participation of Ukrainian inventors, institutions and organizations in exhibitions and fairs of high-tech products and technologies in the USA, etc. At the same time, far from exhausted remains the potential of interstate cooperation in the sphere of transferring American technology innovation, construction and design development, patenting of domestic innovation by the United States Patent and Trademark Office, which significantly reduces the geographic structure for their implementation, limits the possibilities of internationalization of the patent system and commercialization of Ukrainian innovations on the American market, as well as creates high risks for domestic business structures when entering with their technological innovations the American market, together with loss of national intellectual resource because of absence of patent purity in terms of domestic innovation developments.

Keywords: scientific-technical cooperation, innovation, internationalization, technoglobalizm, global competitiveness.

Fig.: 2. Bibl.: 19.

Zarytska Nataliia S. – Postgraduate Student, Assistant of the Department of international accounting and auditing, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail: kirikma@ukr.net

Фундаментальні трансформаційні зміни у світовому господарстві, обумовлені інтернаціоналізацією міждержавних науково-технічних зв'язків та поглибленням міжнародного поділу праці у сфері науки, інновацій і промислового освоєння їх результатів, поряд з динамізацією розвитку традиційних форм і рівнів економічного співробітництва між країнами справляють вагомий каталізуючий вплив на нарощування масштабів та диверсифікацію їх співпраці в інноваційно-технологічній сфері. І це цілком закономірно, оскільки технологічний прогрес, справляючи чимраз зростаючий вплив на структуру міжнародного поділу праці, не тільки суттєво розширює джерела та рушійні сили його розвитку, але й прискорює у такий спосіб глобальні інтеграційні процеси. Тож за умов розгортання науково-технічної революції та під впливом активного розвитку процесів спеціалізації та кооперування країн у сфері наукових розробок високої динаміки девелопментизації набула міждержавна кооперація в інноваційній сфері, яка значною мірою враховує нині вимоги більш широкого використання комерційних методів в організації різноманітних форм науково-технологічного співробітництва. Усталеність даної тенденції світогосподарського поступу підтверджують, зокрема, дані американської дослідницької агенції «National Science Foundation», згідно з якими на міжнародну передачу технологій припадає нині близько 7% прибутку, що отримується у глобальному товарообігу, а 10 видів знаннево- та технологічно містких індустрій (*Knowledge and technology-intensive industries – КТІІ*) щорічно продукують близько 27–30% глобального ВВП[1].

Крім того, важливою особливістю сучасного міждержавного науково-технологічного обміну є те, що, на відміну від обміну продуктами, створеними у сфері матеріального виробництва, він передбачає неодноразове використання інноваційних досягнень як об'єктів міжнародного обміну. Інакше кажучи, вартість продукції, виробленої за каналами міждержавного обміну досягненнями науки і техніки, у результаті їх споживання не зменшується, а межами їх використання є лише фактор морального старіння інновацій. Таким чином, сучасна глобалізаційна природа і нелінійність інноваційних процесів, які в останні десятиліття охопили як держави Світової тріади, так і країни з новостворюваними ринками, детермінують активізацію інтеграційних зусиль України і США у царині розробки новітніх технологій, їх промислового використання та розподілу інтелектуальної ренти, а також трансферу інтелектуальних продуктів на основі реалізації масштабних міждержавних наукових програм і проектів.

Як відомо, міждержавне науково-технічне співробітництво в сучасних умовах техноглобалізму реалізується в доволі диверсифікованих та різнопланових формах: від укладення двосторонніх і багатосторонніх угод про науково-технічне і технологічне співробітництво до безпосереднього залучення іноземних інвестицій у національну інноваційну систему; передачі зарубіжних технологічних інновацій у рамках проектів науково-технічної й інвестиційно-виробничої кооперації; обміну науково-технічною інформацією; участі вітчизняних під-

приємств, установ і організацій у міжнародних виставках та ярмарках високотехнологічної продукції та технологій; участі у розвитку національних сегментів міжнародних інформаційних та комунікаційних систем з питань інтелектуальної власності та трансферу технологій [2]. Однак основним каналом передачі технологій між країнами з різним рівнем соціально-економічного розвитку є комерційний продаж ліцензій, об'єктами яких є винаходи, патенти, торговельні марки та промислові зразки. На сьогодні майже 60% загальної кількості ліцензійних угод на світовому ринку становлять патентні ліцензії з передачею окремих секретів виробництва продукції, технологічного досвіду і знань щодо об'єкта купівлі, 25–30% – ліцензії на секрети виробництва (безпатентні ліцензії), а решта – патентні ліцензії щодо передачі або відчуження майнових прав на інтелектуальну продукцію [3]. Ліцензійна торгівля охоплює найпередовіші сфери та галузі національних економік країн, а саме: електротехнічну й електронну промисловість, загальне машино- і приладобудування, автомобільну, авіаракетну, хімічну і нафтохімічну промисловість, біо- та ресурсозберігаючі технології [4].

Що стосується загального рівня участі України в інноваційній кооперації з зарубіжними країнами та її залучення у процеси міжнародного науково-технологічного обміну, то він є вкрай низьким. У той час, як провідні країни світу динамічно нарощують масштаби свого міжнародного співробітництва в інноваційній сфері та диверсифікують її форми на основі розширення обміну технологіями, ліцензіями, конструкторськими і проектними розробками, переважаючою формою міжнародного науково-технічного співробітництва нашої держави і дотепер залишається закордонний виїзд її наукових працівників.

Однак навіть ця форма міжнародної інноваційної співпраці України в останні роки суттєво «звужилась»: так, у період з 1997 р. до 2013 р. кількість таких виїздів знизилась з 11 686 до 11 060, досягнувши мінімуму у 2006 р. і 2010 р. (10 943 і 9 898 відповідно). Варто також відзначити, що на тлі падіння кількості зарубіжних виїздів вітчизняних науковців з метою проведення наукових досліджень (з 7 589 до 6 217 за вказаний період) суттєво зросла кількість виїздів з метою стажування, навчання та підвищення кваліфікації (з 1 575 до 4 408, або на 180%), а також викладацької роботи (з 270 до 435, або на 60% відповідно) [5].

Низькою динамікою характеризується також і такий показник, як кількість вітчизняних науковців, які працювали за кордоном на контрактній основі: їх середньорічна чисельність протягом 1997–2013 рр. коливалася від мінімального значення 418 осіб у 1997 р. до максимального 574 особи у 2010 р. Водночас всеяє певний оптимізм стрімке зростання кількості проведених в Україні міжнародних конференцій – з 870 у 1997 р. до 2619 у 2013 р.

Що стосується *грантів*, отриманих українськими науковцями від міжнародних фондів, то їх кількість за вказаний період зросла з 1 161 до 2 147, що є свідченням зростання уваги світової спільноти до здобутків вітчиз-

няної науки. Галузева структура розподілу отриманих грантів характеризує ті напрями вітчизняної науки, де, з одного боку, дотепер збереглися визнані у світі наукові школи та унікальні технології, що здатні забезпечити розвиток високотехнологічного виробництва на рівні найвищих світових стандартів, а з іншого, – викликають найбільший інтерес з боку зарубіжних країн (матеріалознавство, біологія, радіоелектроніка, фізика низьких температур, електрозварювання, інформатика, телекомунікації та зв'язок, військові технології та ін.). Так, з 2 147 індивідуальних і колективних грантів, отриманих вітчизняними науковцями у 2013 р., 687 (або 32% їх загальної кількості) становили гранти у сфері природничих наук (у тому числі 172 – фізико-математичних, 36 – хімічних, 68 – біологічних, 92 – сільськогосподарських, 291 – медичних), 484 (22,5%) – технічних, 17 (0,8%) – гуманітарних та 165 (7,7%) – суспільних наук. А загалом, кількість українських науковців, які користувалися грантами, тільки у період з 2006 р. до 2013 р. зросла з 3 851 до 5 083 осіб [6], що свідчить про гідну оцінку зусиль наших науковців з боку світової спільноти.

Ще одним показником рівня міжнародного науково-технологічного співробітництва України є масштаби державного фінансування програм і проектів у сфері міжнародного наукового і науково-технічного співробітництва. У 2013 р. їх вартісний обсяг становив майже 37,7 млн грн, розпорядником яких був Держінформнауки і за рахунок яких було профінансовано близько 150 науково-дослідних проектів за участі українських і зарубіжних учених [7].

При цьому у фінансуванні міжнародних програм і проектів науково-технічного співробітництва майже рівні частки припадали на наукові організації академічного і галузевого секторів вітчизняної науки, а саме: частка сектора вищої освіти становила 22,7%, галузевого – 38,1%, академічного – 39,2% відповідно. За результатами досліджень у рамках проектів міжнародної науково-технічної співпраці, що реалізовувалися під координацією Держінформнауки, у 2013 р. було створено 150 одиниць науково-технічної продукції, з яких 77 становили технології, 55 – методи і теорії, 2 – сорти рослин. (рис. 1).

Якщо аналізувати такий показник оцінки результативності НДДКР, як публікаційна і конференційна активність, то у 2013 р. загальна кількість друкованих робіт за результатами виконання програм і проектів у сфері міжнародного науково-технічного співробітництва становила 276 од. З них 2 – монографії та 177 статей у наукових фахових журналах, з яких 84 (понад 47%) – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних і виданнях з високим індексом цитування (рис. 2).

Ключовим напрямом міжнародного науково-технічного співробітництва України стає дедалі динамічніший розвиток її інноваційної кооперації зі Сполученими Штатами Америки. Особлива роль, яку здатне відіграти українсько-американське співробітництво в технологічній модернізації економіки України, налагодженні випуску вітчизняної високотехнологічної та наукомісткої продукції та опануванні нашою державою інноваційної моделі економічного розвитку, обу-

мовлена насамперед безсумнівним лідерством США у глобальному технологічному прогресі та найглибшим включенням цієї держави в технологічні мережі провідних ТНК світу. Підтвердженням цього є, зокрема, той факт, що ще до інформаційно-технологічної революції близько 85% щорічного зростання подушового ВВП цієї держави забезпечувалось технологічними змінами суспільного виробництва [8]; у 2012 р. у секторі знаннєво- та технологічно містких індустрій було вироблено 40% ВВП Сполучених Штатів [1], а загальна кількість зайнятих становила 18 млн осіб [9]. Водночас вартісні обсяги експорту комерційної знаннєво-місткої продукції США становили у 2011 р. 235 млрд дол. США, тоді як усіх країн Євросоюзу – 432 млрд відповідно [1]. Достатньо сказати, що США володіють нині найпотужнішим у світі інноваційно-науковим, фінансовим і професійно-кадровим корпусом. Так, загальна кількість дослідників цієї держави протягом 2005–2012 рр. становила 3979 осіб на 1 млн населення, а сукупні витрати на НДДКР – 2,8% ВВП; у 2013 р. вартісні обсяги високотехнологічного експорту Сполучених Штатів становили 147,8 млрд дол., або 17,8% загального експорту промислової продукції; а у 2014 р. загальна сума їх надходжень від продажу ліцензійних послуг становила 132,7 млрд дол.

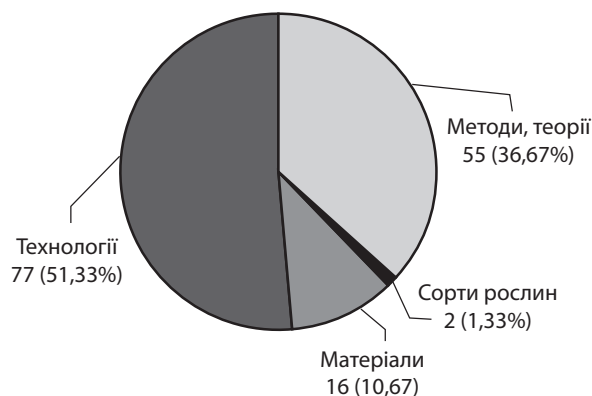

Рис. 1. Розподіл науково-технічної продукції за результатами виконання програм і проектів у сфері міжнародного науково-технічного співробітництва за видами у 2013 р., % [7]

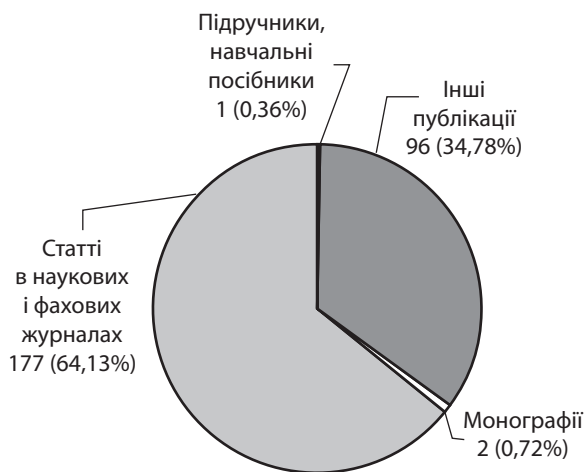

Рис. 2. Розподіл друкованих робіт за видами, од. (%) [7]

Про глобальне інноваційно-технологічне лідерство США та їх колосальний потенціал щодо комерціалізації прикладних досліджень і розробок свідчить також той факт, що американські компанії та приватні особи у 2014 р. зареєстрували у Європейському патентному відомстві (ЕРО) 14,4 тис. патентів, що становить 22% їх загальної кількості. Відповідні показники для Німеччини становили 13,1 тис. і 20%, Японії – 11,1 тис. і 17%, Франції – 4,7 тис. і 7%, Швейцарії – 2,8 тис. і 4%, Італії – 2,3 тис. і 3,9%, Швеції – 1,7 тис. і 3%, Китаю – 1,2 тис. і 2%, Республіки Корея – 1,9 тис. і 3% відповідно [10]. Сполучені Штати володіють також 30% зареєстрованих у світі тріадичних патентних сімей (половина з яких є зарубіжноорієнтованими [11]), а також патентів у сфері нано- та біотехнологій, тобто галузей, що становлять базис шостого технологічного укладу, а відтак – визначатимуть у найближчі десятиліття диспозицію країн у глобальному рейтингу конкурентоспроможності.

Про високий ступінь залучення США до глобальних процесів науково-технологічного обміну та їх активну участь у міждержавному інноваційному співробітництві свідчать, зокрема, показники щодо сукупних витрат на НДДКР підрозділів зарубіжних компаній, що дислокуються у Сполучених Штатах. Достатньо сказати, що у 2010 р. вони становили майже 41,3 млрд дол. США з перевалюванням капіталовкладень у виробничий сектор – 29,9 млрд (або 72,4% сукупних витрат), у тому числі в хімічну промисловість – 16,6 млрд (40,3%), машинобудування – 2,5 млрд (6,1%), виробництво комп'ютерної та електронної продукції – 4,7 млрд (11,5%), електричного обладнання і компонентів – 0,6 млрд (1,5%), транспортного обладнання – 2,3 млрд (5,6%) відповідно [1].

При цьому найтісніші науково-технологічні зв'язки з американськими компаніями на теренах США склались у підрозділів швейцарських (22% сукупних витрат підрозділів зарубіжних компаній на НДДКР), британських (14,5%), німецьких (13,8%) і французьких компаній (12,6%) відповідно [1]. А загалом понад 80% інноваційних витрат американських підрозділів зарубіжних компаній припадає нині на фірми країн Світової тріади, котрі не тільки динамічно розширюють експорт своїх власних ліцензій на ринок США, але й усе активніше використовують свої філіали у Сполучених Штатах для отримання доступу до найпередовіших інноваційних технологій з метою суттєвого зміцнення своїх позицій у запеклій конкурентній боротьбі з американськими ТНК.

Водночас, американські компанії також активно інтернаціоналізують свою інноваційну діяльність, з року в рік нарощуючи витрати на НДДКР своїх зарубіжних підрозділів, які у 2010 р. становили майже 39,5 млрд дол. США (у тому числі у хімічну промисловість – 8,5 млрд (21,5% загальних обсягів), машинобудування – 1,4 млрд (3,5%), виробництво комп'ютерної та електронної продукції – 6,0 млрд (15,2%), електричного обладнання і компонентів – 0,7 млрд (1,2%), транспортного обладнання – 7,6 млрд (19,2% відповідно). Найпривабливішими регіонами для зарубіжних інноваційних капіталовкладень американських корпорацій є нині Європа – 24,4 млрд дол. (або 61,8% загальних витрат), далі йдуть Азія і Тихоокеанський регіон – 8,3 млрд (21%), Кана-

да – 2,7 млрд (6,8%), Середній Схід – 2,0 млрд (5,1%) і Латинська Америка – 1,9 млрд (4,8%). Як результат – в останні роки близько 75% сукупних доходів США від експорту ліцензій становлять саме надходження від дочірніх підприємств американських транснаціональних концернів [12], котрі використовують канали міжнародної торгівлі патентами і ліцензіями, з одного боку, як інструмент проникнення у нові сфери економіки зарубіжних країн, а з іншого, – як засіб прихованого перерозподілу фінансових ресурсів, у тому числі отримання прибутків у формі надходжень і платежів за патенти і ліцензії від своїх філіалів і дочірніх компаній, що дислокуються в різних країнах.

Концентрованим вираженням досягнутих успіхів країн в інноваційно-технологічному розвитку є їх позиції в рейтингу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму. Даний показник відбиває конкурентні позиції країн, що перебувають на різних щаблях соціально-економічного розвитку (у розрізі якості інститутів, інфраструктури, макроекономічної стабільності, здоров'я і початкової освіти, вищої освіти і професійної підготовки, ефективності ринку товарів та послуг, ефективності ринку праці, рівня розвитку фінансового ринку, розміру внутрішнього ринку, конкурентоспроможності компаній та інноваційного потенціалу), а відтак – дає можливість ідентифікувати пріоритетні сфери і напрями їх національної економічної політики.

Що стосується *інституційного забезпечення* українсько-американського науково-технічного співробітництва, то ключову роль у його розбудові відіграє нині Комісія стратегічного партнерства, яка у 2010 р. започаткувала такий новий механізм міждержавної співпраці, як Українсько-американська робоча група з науки і технологій. Метою функціонування даної інституції є формування пріоритетів науково-технічного співробітництва між Україною та США, визначення нових напрямів міждержавного партнерства в інноваційній сфері та координація реалізації спільних проектів [13]. У досягненні цієї стратегічної мети велика увага приділяється освітнім обмінам та стажуванню українських молодих учених, дослідників й інноваторів, а також організації і проведенню виставок експериментальних робіт винахідників та ярмарок технологій. Це дозволяє максимально зблизити розробників інноваційних продуктів, технологій і послуг та їх користувачів, а також надавати необхідні супутні послуги із захисту інтелектуальної власності, підготовки та оформлення контрактів та ін.

Окремої уваги заслуговує також українсько-американська науково-технічна співпраця у рамках більш широкого проекту *співробітництва Україна – НАТО*. Крім спільних інноваційних розробок і реалізації наукових проектів у сфері боротьби з тероризмом і новими загрозами глобальній безпеці, пріоритетними напрямами співробітництва України з НАТО в останні роки став також розвиток інформаційних технологій, досліджень у сфері біології клітин і біотехнології, розроблення нових матеріалів, захисту довкілля та раціонального споживання природних ресурсів.

Так, за час співробітництва України з НАТО вітчизняні науковці отримали близько 500 грантів, а понад 700 вчених [14] було залучено до реалізації масштабних наукових проектів за участі цієї авторитетної на світовій арені організації. Тільки у 2014 р. в Україні, як одній з найактивніших країн – учасниць ПРООН, було проведено близько 40 заходів за участі понад 30 експертів з країн НАТО і 150 українських викладачів і слухачів. НАТО у 2014 р. призначила також спеціального радника з реформування системи військової освіти, який очолюватиме групу фахівців, що надаватимуть консультації керівництву Міністерства оборони України щодо імплементації в нашій державі найпередовіших систем військової освіти [15].

Крім того, у рамках співробітництва з НАТО сьогодні проводиться активна робота з приєднання нашої держави до інформаційних баз даних патентів і заявок Сполучених Штатів Америки, а також розвитку національної законодавчої бази з охорони прав інтелектуальної власності. У частині українсько-американської співпраці в інноваційній сфері найважливішими напрямками є новітні технології у сфері охорони здоров'я, енергозбереження у промисловому секторі та мирного освоєння космосу.

Науково-технічне й інноваційне співробітництво між Україною і США реалізується нині і за таким важливим каналом, як *будівництво в нашій державі великих промислових, інфраструктурних та інших об'єктів за участі американського капіталу*. При цьому разом із самим об'єктом Україна має можливість отримати повну інформацію щодо здійснюваних проектно-пошукових робіт та інноваційних розробок, пов'язаних з будівництвом і сучасними його технологіями. За таких умов здійснюється монтаж обладнання та запуск його в експлуатацію, а американські інженери, консультанти та менеджери не тільки беруть участь в освоєнні нового обладнання, але й консультують місцеву владу, українські компанії та підприємців з приводу комерціалізації інноваційних розробок, організації бізнесу, кон'юнктури ринків та інших питань. Так, з-поміж найбільш значимих *проектів українсько-американського інноваційного співробітництва* у цій царині слід відзначити, зокрема, відкриття у 2014 р. на базі Харківського фізико-технічного інституту інноваційної ядерної установки «Джерело нейтронів», призначеної для проведення фундаментальних і прикладних досліджень у різних галузях фізики, хімії, біології та медицини.

Розробка даної установки, яка була повністю профінансована американською стороною, стала можливою після відмови України від використання високозбагаченого ядерного палива в наукових цілях. Цей об'єкт відкриває безпрецедентні перспективи для розвитку української ядерної галузі на основі екологічно чистої енергетики та поглиблення інноваційного співробітництва з іншими державами світу. Крім того, планується, що установка використовуватиметься як матеріальна база для підготовки в нашій державі кадрів вищої кваліфікації та стажування фахівців ядерної галузі.

Разом з тим, ключовою формою залучення американських технологій в Україну (понад 60% придбаних інноваційних технологій) упродовж останніх десятиліть залишається *купівля устаткування*. Як правило, у ціні американського обладнання вже закладена вартість нових технологій, котрі є запатентованими і можуть продаватися на комерційній основі. Так, на сьогодні Уряд Сполучених Штатів в рамках Угоди про співробітництво між Україною і США у сфері запобігання поширенню технологій, патогенів та знань, що можуть бути використані при розробці біологічної зброї, фінансує купівлю високотехнологічного обладнання, якого потребують Міністерства охорони здоров'я та агропромислової політики України [16].

Хоча купівля устаткування є на сьогодні важливим каналом передачі Україні американських технологій, який сприяє організації сучасного виробництва та справляє позитивний вплив на загальний технологічний рівень вітчизняної економіки, однак така колосальна її частка в загальній кількості придбаних інноваційних технологій США свідчить про незначний інтерес американських компаній у розбудові безпосередніх коопераційних зв'язків з українськими бізнес-структурами в інноваційно-технологічній сфері. Не слід скидати з рахунків і такий негативний фактор, як стрімке зростання залежності економіки нашої держави від імпорту закупівель американських технологій та інноваційних розробок, що наносить колосальну шкоду вітчизняним інноваційним розробкам радикального типу.

Більше того, як засвідчує аналіз багатьох науково-дослідних проектів, що реалізуються в Україні за участі американських інвесторів, за каналами купівлі американського устаткування нерідко передається морально застаріле обладнання, здійснюється трансфер американських управлінських і підприємницьких методик, тоді як технології сучасних виробничих процесів охоплюють вкрай незначний сегмент технологічного трансферу. Ні для кого не секрет, що звичною на сьогодні практикою є заснування американськими структурами в Україні різноманітних «благодійних фондів», науково-технічних центрів та бізнес-інкубаторів, завдяки яким вони отримують можливість повною мірою експлуатувати висококваліфіковані, однак низькооплачувані, наукові кадри України. Підтвердженням цього є, зокрема, той факт, що за час діяльності Українського науково-технічного центру на території України іноземними інвесторами було профінансовано понад 800 проектів, результати яких були передані зарубіжним країнам [17]. У результаті такої практики каналами фінансово-господарської й інноваційної діяльності багатьох американських ТНК в Україні здійснюється масштабний науково-технологічний трансфер у Сполучені Штати Америки, оскільки їхні транснаціональні структури фінансують переважно завершальний етап НДДКР, а відтак – суттєво скорочують свої витрати на науково-технологічні розробки та отримують переважне право на використання і комерціалізацію кінцевого інноваційного продукту. Своєю чергою, Україна несе колосальні збитки, пов'язані з відтоком до США найперспективніших інноваційних розробок без їх попередньої комерціалізації у вітчизняному промисловому секторі.

Слід також відзначити, що проекти обміну науковими кадрами, що реалізуються нині за сприяння американських фондів і неурядових організацій, по суті закладають підвалини для масштабного відтоку інтелекту з України. Йдеться про те, що принципи фінансування таких проектів у поєднанні з особливостями вітчизняної системи регулювання міжнародних міграційних процесів певною мірою обмежують належний розподіл фінансування проектів та перешкоджають рівноправній співпраці з іноземними фахівцями.

Характеризуючи сучасне науково-технічне співробітництво України і США, не можна оминати увагою *міждержавну співпрацю у сфері інтелектуальної власності*, захисту прав якої приділяється нині особлива увага з боку двох країн. Це обумовлено черговим внесенням у 2013 р. Офісом торговельного представника США нашої держави до Групи «Пріоритетних іноземних країн» (*Priority Foreign Country*) у «Спеціальній доповіді 301» (*Special 301*) через наявність суттєвих проблем із захистом прав інтелектуальної власності та забезпеченням гідної й ефективної охоронної системи; а також несприятливу торговельну практику, пов'язану з наданням справедливого і рівноправного доступу на свій ринок американських товарів.

Більше того, за результатами останнього рейтингування країн у «Спеціальній доповіді 301» за 2015 р. Україну було віднесено до так званої Групи країн «Особливо пильної уваги», де американські компанії – продуценти програмного забезпечення та записів зазнають найбільших фінансових втрат від несанкціонованого їх продажу. Саме до цих держав з боку Сполучених Штатів застосовуються найжорсткіші торговельні санкції у формі обмежень на експортно-імпорتنі операції з метою впливу американського уряду на розбудову глобальної системи охорони прав інтелектуальної власності.

У зв'язку з цим пріоритетного значення на сьогодні набуває поглиблення співробітництва між Україною та США у сфері подолання Інтернет-піратства, розширення використання урядовими органами та освітніми установами України ліцензійного програмного забезпечення, а також удосконалення діяльності організацій колективного управління. Так, у рамках реалізації вже згаданої вище програми «Бібліоміст» вітчизняні бібліотекарі мають можливість пройти навчання з впровадження інноваційних послуг і розширення ресурсної бази Української бібліотечної асоціації (УБА). Для досягнення цілей програми корпорація Microsoft – партнер ініціативи Фондації «Глобальні бібліотеки» – у рамках програми «Світ безмежних можливостей» безкоштовно передасть публічним бібліотекам України ліцензійне програмне забезпечення на суму близько 4,4 млн дол. США і спонсоруватиме тренінги з комп'ютерної грамотності по всій Україні [18].

Крім того, Державна служба інтелектуальної власності України у тісній співпраці з американською стороною регулярно проводить семінари і «круглі столи» про-світницького характеру з метою підвищення обізнаності населення України у сфері інтелектуальної власності, а також надання консалтингової допомоги в галузі ко-

мерційного права у державному і приватному секторах та використання альтернативних методів вирішення комерційних спорів. Важливість таких заходів обумовлена тим, що вони є своєрідним майданчиком для проведення відкритих і професійних дискусій та розробки важливих рекомендацій для державного та приватного секторів [19].

ВИСНОВКИ

Резюмуючи, слід відзначити, що сучасний рівень науково-технічного співробітництва України і Сполучених Штатів Америки та масштаби міждержавної взаємодії у цій сфері не відповідають повною мірою інноваційному й економічному потенціалам наших держав і характеризуються глибоко асиметричним характером. З урахуванням світових процесів техноглобалізму та наростання інтернаціоналізації цих тенденцій у сфері НДДКР і промислового освоєнні їх результатів значний ресурс українсько-американського науково-технічного співробітництва закладений у підключенні вітчизняних підприємницьких структур до інноваційно-технологічних ланцюгів, що функціонують у межах транснаціональних корпорацій США. Йдеться про те, що завдяки такому підключенню наша держава зможе перейти до поодиночної, поопераційної або подетальної спеціалізації на тому чи іншому технологічному процесі, що є більш вигідною, аніж спеціалізація на виробництві широкого асортименту кінцевих високотехнологічних товарів.

Вагому стимулюючу роль у розбудові науково-технічного співробітництва України і Сполучених Штатів Америки здатна відіграти також *активізація відкриття на території нашої держави філіалів та дочірніх підприємств американських ТНК*, яким, згідно із загальнокорпоративною інноваційною стратегією, передаватиметься найновіша технологія. Своєю чергою, приєднання України до міжнародних виробничих і науково-дослідних союзів за участі представників та суб'єктів господарювання США дозволить у майбутньому об'єднати їх у технополіси і технопарки, а відтак – сформуванню інституційно-організаційне середовище науково-технічного співробітництва України і Сполучених Штатів Америки. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Science and Engineering Indicators 2014. – National Science Foundation, 2014. – P. 5-6 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.nsf.gov/statistics/seind14/>
2. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. № 143-V (станом на 05.12.2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=143-16>.
3. **Удовиченко С.** Особливості ліцензування прав на об'єкти інтелектуальної власності / С. Удовиченко, В. Трусевич // Економіка України. – 2007. – № 05. – С. 60–66.
4. **Гашутіна О. Е.** Актуальні проблеми інтеграції науково-технічної сфери України у світовий та європейський науково-технічний простір / О. Е. Гашутіна // Теорія та практика державного управління. – 2013. – Вип. 4 (43). – С. 1–5. – (С. 4).
5. **Поручник А. М.** Інноваційний потенціал України та його реалізація в міжнародному науково-технологічному співробітництві / А. М. Поручник // Міжнародна економічна політика. – 2004. – № 1. – С. 94–121. – (С. 114–115).

6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні за 2013 рік : статистичний збірник / Державна служба статистики України. – К., 2014. – С. 148.

7. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2013 рік : аналітична довідка / Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України, Український інститут науково-технічної і економічної інформації. – К., 2014. – С. 85.

8. Модель розвитку галузей економіки України : монографія / С. О. Гуткевич, Г. М. Завадських, А. О. Князевич, В. А. Петренко ; за ред. С. О. Гуткевич. – К. : НТУУ «КПІ», 2011. – 472 с. – (С. 93).

9. Hill, D. US Knowledge-Intensive Services Industries Employ 18 Million and Pay High Wages / Derek Hill // InfoBrief. – National Center for Science and Engineering Statistics. – NSF 15-300, October 2014. – P. 1.

10. European patents granted published. – EPO, 2015 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.epo.org/about-us/annual-reports-statistics/annual-report/2014/statistics/granted-patents.html>

11. OECD Factbook 2014: Economic, Environmental and Social Statistics. – OECD, 2014. – P. 157.

12. Фаминский И. П. Глобализация – новое качество мировой экономики : учеб. пособ. / И. П. Фоминский. – М. : Магистр, Инфра-М, 2012. – С. 396. – (С. 75).

13. Україна і США поглиблюють співпрацю у сфері ядерної медицини, матеріалознавстві і космічних науках // Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://xn--80aczkf3m.xn--j1amh/kmu/control/uk/publish/article?art_id=245870900&cat_id=248439670

14. Співробітництво Україна-НАТО у сфері науки і захисту довкілля. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : univd.edu.ua/img_uni/general/integr/7.doc

15. Щорічний звіт Генерального секретаря НАТО за 2014 рік. – НАТО – OTAN, 2015. – P. 18.

16. Рибак С. О. Міжнародне співробітництво як запорука інноваційного процесу в національній економіці / С. О. Рибак, Н. М. Лисецька // Управління проектами та розвиток виробництва. – 2009. – № 4. – С. 21–27. – (С. 24).

17. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт.упоряд. Г. О. Андрощук, І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. – К. : Парламентське вид-во, 2009. – С. 108.

18. Science and Technology [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.usaid.gov/ukraine/science-and-technology>

19. Річний звіт Державної служби інтелектуальної власності України за 2014 р. – С. 37–38 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sips.gov.ua/ua/year_reports.html

Науковий керівник – Галенко О. М., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного обліку і аудиту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

REFERENCES

Androshchuk, H. O. et al. *Stratehiia innovatsiinoho rozvytku Ukrainy na 2010-2020 roky v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv* [The strategy of innovative development of Ukraine for 2010-2020 in the conditions of globalization challenges]. Kyiv: Parlamentske vyd-vo, 2009.

“European patents granted published. – ERO, 2015”. <http://www.epo.org/about-us/annual-reports-statistics/annual-report/2014/statistics/granted-patents.html>

Fominskiy, I. P. *Globalizatsiya – novoye kachestvo mirovoy ekonomiki* [Globalization – the new quality of the global economy]. Moscow: Magistr; Infra-M, 2012.

Hashutina, O. E. “Aktualni problemy intehratsii naukovotekhnichnoi sfery Ukrainy u svitovoy ta yevropeiskiy naukovotekhnichnyy prostir” [Actual problems of integration of scientific and technical sphere of Ukraine in the world and European scientific and technological space]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, no. 4 (43) (2013): 1-5.

Hutkevych, S. O. *Model rozvytku haluzei ekonomiky Ukrainy* [Model for Development of Ukraine's economy]. Kyiv: NTUU «KPI», 2011.

Hill, D. “U. S. Knowledge-Intensive Services Industries Employ 18 Million and Pay High Wages” In *InfoBrief*. – National Center for Science and Engineering Statistics, 2014.

[Legal Act of Ukraine] (2006). <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=143-16>

Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini za 2013 rik [Research and Innovation in Ukraine by 2013]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2014.

OECD Factbook. 2014: Economic, Environmental and Social Statistics: OECD, 2014.

Poruchnyk, A. M. “Innovatsiinyi potentsial Ukrainy ta yoho realizatsiia v mizhnarodnomu naukovotekhnolohichnomu spivrobitnytstvi” [The innovative potential of Ukraine and its realization in the international scientific and technological cooperation]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, no. 1 (2004): 94-121.

Rybak, S. O., and Lysetska, N. M. “Mizhnarodne spivrobitnytstvo yak zaporuka innovatsiinoho protsesu v natsionalnii ekonomitsi” [International cooperation as the key to the innovation process in the national economy]. *Upravlinnia proektamy ta rozvytok vyrobnytstv*, no. 4 (2009): 21-27.

“Richnyi zvit Derzhavnoi sluzhby intelektualnoi vlasnosti Ukrainy za 2014 r.” [Annual Report of the State Intellectual Property Service of Ukraine for 2014]. http://sips.gov.ua/ua/year_reports.html

“Spivrobitnytstvo Ukraina-NATO u sferi nauky i zakhystu dovkillia” [NATO-Ukraine cooperation in science and environmental protection]. univd.edu.ua/img_uni/general/integr/7.doc

“Shchorichnyi zvit Heneralnoho sekretaria NATO za 2014 rik” [The annual report by the Secretary General of NATO in 2014], 2015.

Stan rozvytku nauky i tekhniky, rezultaty naukovoi, naukovotekhnichnoi, innovatsiinoi diialnosti, transferu tekhnolohii za 2013 rik [The state of science and technology, the results of scientific, technical, innovation, technology transfer by 2013]. Kyiv, 2014.

“Science and Engineering Indicators 2014. – National Science Foundation, 2014”. <http://www.nsf.gov/statistics/seind14/>

“Science and Technology”. <https://www.usaid.gov/ukraine/science-and-technology>

“Ukraina i SShA pohlybliat spivpratsiu u sferi yadernoi medytsyny, materialoznavstvi i kosmichnykh naukakh” [Ukraine and the United States deepen cooperation in the field of nuclear medicine, material science and space sciences]. http://xn--80aczkf3m.xn--j1amh/kmu/control/uk/publish/article?art_id=245870900&cat_id=248439670

Udovychenko, S., and Trusevych, V. “Osoblyvosti litsenzuvannia prav na obiekty intelektualnoi vlasnosti” [Features licensing of intellectual property]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 5 (2007): 60-66.